

## Chuyện ở quê tướng Nguyễn Chánh

Tính đến năm 2004 này huyện Sơn Tịnh có gần hai chục vị tướng “Việt Cộng”. Nhưng, những vị tướng để lại dấu ấn trong lịch sử của Quân đội Nhân dân Việt Nam thì không nhiều. Tướng Nguyễn Chánh là một trong vài ba vị tướng “không nhiều” đó. Nghe tôi nhắc đến các tướng lĩnh tài năng ấy, một ông “pháp sư” (không phải cử nhân luật tại chức), nói: “Vị thế của đất sinh ra tướng giỏi. Không cố mà được”. Tôi đã tìm về quê Nguyễn Chánh để kiểm chứng lời “phán” kia của vị pháp sư.

### Từ tên đường

Trước khi lên đường, tôi hỏi cha tôi đi theo đường nào để đến quê Nguyễn Chánh gần nhất? Ông cụ mách nước thật nhanh như thể đã chuẩn bị từ trước: “Cứ theo đường mang tên ông mà đi. Hết đường, men theo đường xe lửa qua cầu Trường Xuân rẽ trái một quãng là gặp xóm Vạn. Đó là quê Nguyễn Chánh”. Nhà tôi ở hiện nay cách đường Nguyễn Chánh một cái ngã năm mang tên Thu Lộ (chuẩn bị mở rộng đã gần... 3 năm mà chưa mở được) nhưng đến khi cha tôi nhắc tên đường, tôi mới vỡ ra rằng ở thị xã Quảng Ngãi mình cũng có một con đường mang tên vị tướng tài ba của đất nước. Không biết có phải vì sự “đoán mệnh” của ông hay sao mà các nhà quản lý ở Quảng Ngãi lại lấy một con đường gần như ngắn nhất ở thị xã này để đặt tên ông? Có ông bạn kể rằng, cách đây mấy năm, nhân chuyến về thăm quê, cụ bà Phạm Thị Trinh (vợ tướng Chánh), vừa bước chân ra khỏi ga Quảng Ngãi, nhìn thấy con đường mang tên chồng mình quá “khủng khiếp”, bà có than thở với một vị chức sắc ở thị xã Quảng Ngãi rằng cho bà xin được rút tên chồng bà khỏi con đường này. Bà nói: “Chồng tôi có tội tình gì mà các đồng chí lại cho “ô” vào con đường ngắn nhất thị xã vậy?”. Chắc nể bà Phạm Thị Trinh, thị xã đã cố gắng cật lực để thăm nhứa được con đường này. Bụi có đỡ hơn một tí, song bản thì vẫn còn nguyên. Cụ bà Phạm Thị Trinh năm nay đã chín mươi tròn, nghe đâu cũng yếu lắm rồi, chắc là không còn cơ hội để “xin rút” tên chồng mình ra khỏi con đường ấy lần nữa! Sở dĩ tôi phải “dài dòng văn tự” về con đường mang tên Nguyễn Chánh ấy là vì, tuy các nhà quản lý ở quê ông có thể không đánh giá hết những cống hiến to lớn của ông cho đất nước, song trong lịch sử non trẻ của Quân đội Nhân dân Việt Nam, Nguyễn Chánh luôn được đặt ngang hàng với những tướng lĩnh tài ba nhất.

### Đến tên quê

Đứng trên cầu sắt Trường Xuân nhìn về xóm Vạn chỉ thấy lèo tèo vài con đò. Ông Nguyễn Ngoan, cháu gọi tướng Chánh bằng chú ruột, nói: “Xóm Vạn tức “vạn chài”. Ngày xưa, nhiều gia đình ở xóm Vạn chuyên làm nghề sông nước. Nơi đây từng có một bến đò khá lớn chuyên chở khách qua sông Trà để sang bên tỉnh. Đây cũng là nơi tập kết nhiều sản vật ở vùng cao chuyển xuống đồng bằng để tiêu thụ. Chính đầu mối giao thông đường thủy ấy đã làm cho vùng đất này khá sôi động một thời”. Tôi nhìn một lượt dọc xóm Vạn và thấy “con đất” cũng chẳng có gì đặc biệt nhưng chắc chắn là cái bến đò “sôi động” ấy, đầu mối giao thương quan trọng một thời ấy đã có ảnh hưởng ít nhiều đến khí chất và tầm nhìn của vị tướng tài ba sau này.

Lâu nay tôi vẫn nghe người ta đồn rằng Nguyễn Chánh là con một phú nông ở thôn Thọ Lộc, xã Tịnh Hà. Vì “chỉ có con nhà giàu mới có điều kiện học hành và giỏi giang đến vậy!” - như cách suy luận của nhiều người. Cho đến khi nghe người cháu tướng Chánh, nay đã 77 tuổi “tường trình”, tôi mới biết những lời đồn thổi kia là không có. Cụ Ngoan chỉ ra phía sau vườn - nơi có ngôi nhà sinh ra 8 anh em Nguyễn Chánh, nói: “Ông nội tôi (tức cha Nguyễn Chánh) chỉ có cái ao sau nhà

là đáng giá nhất thôi". Tôi hỏi: "Vậy, ông lấy cái gì để nuôi 8 người con?". "Ông làm thợ xe nước". Một cụ ông hàng xóm góp chuyện: "Dân xe nước ở đất Sơn Tịnh này, ai mà chẳng biết ông Thủ bộ Cổ. Ông nổi tiếng ghê lắm. Hầu như mấy chục bờ xe nước nằm dọc sông Trà đều có bàn tay của ông sờ vô". Thì ra, cha tướng Nguyễn Chánh - Ông Thủ bộ Cổ, tức Nguyễn Hàm Chúc - là một thợ xe nước bậc thầy. Ngay tại bến đò xóm Vạn từng có một bờ xe nước mang tên ông. Hàng năm, cứ sau vụ gặt, những người có ruộng được hưởng nguồn nước từ bờ xe này đã nộp thóc cho chủ xe. Chính cái bờ xe nước ấy đã trở thành nguồn thu nhập chính cho cả gia đình. Nó đã góp phần nuôi Nguyễn Chánh và nuôi luôn những đồng chí của ông hoạt động cách mạng. Trong ký ức mù sương của ông lão Nguyễn Ngoan vẫn còn nguyên hình bóng của các nhà cách mạng tiền bối: "Các ông Nguyễn Nghiêm, Phan Thái ắt, Tôn Diêm... vẫn thường lui tới căn nhà này. Mẹ tôi - tức bà Thím Nguyễn Chánh - là "chị nuôi không biên chế" vẫn thường nấu nướng phục vụ các cuộc họp mật trên căn gác gỗ. Đến sau khởi nghĩa bốn năm, ngôi nhà tranh ấy đã thành tổng hành dinh của các nhà lãnh đạo của Quảng Ngãi". Tuy không phải là người giàu có trong làng nhưng ông Nguyễn Hàm Chúc là người rất có uy tín. Thuở trai tráng, ông từng là nghĩa quân của Lê Trung Đình. Cuộc khởi nghĩa của họ Lê bị dìm trong bể máu, ông trở về quê rồi gắn đời mình với các bờ xe nước sông Trà và kỳ vọng vào lớp con cháu, trong đó có người con út Nguyễn Chánh. Và cái xóm Vạn bên bờ sông Trà - nơi người cha đã từng lỡ vận vì việc lớn ấy đã thành bến đỗ cho các nhà cách mạng

#### Trong ký ức của người thân

Những thú vị từ cái bờ xe nước của người cha chỉ đủ nuôi Nguyễn Chánh học đến lớp 3 trường làng. Tuy nhiên, vốn liếng văn hoá ít ỏi ấy đã thành hành trang quý giá cho vị tướng sau này. Cụ Ngoan nhớ lại: "Chú Chín (tên thân mật thuở nhỏ của Nguyễn Chánh) là người điềm đạm, lạnh tính nhưng rất quyết đoán. Ông làm việc gì cũng đến đầu đến đuôi. Ông hay đứng ra dàn xếp các cuộc "tranh chấp" của đám thanh niên trong làng. Ông là người có tài hùng biện, ăn nói lưu loát, khúc chiết, thấu tình đạt lý nên ai cũng phải nghe. Hay tin ông lấy thím Trinh, không ít kẻ "độc miệng" nói rằng, "nhà đã có thằng tù rồi, lấy chi con tù nữa". Chú Chín chỉ cười: "Bạn tù với nhau nên dễ thông cảm!". Là chú nói vậy thôi. Cả làng này ai chẳng biết dòng dõi thím Trinh. Anh thím Trinh - tướng Phạm Kiệt - là cách mạng "gộc" ở Tịnh Minh đấy. Chú Thím gặp nhau trong tù. Thư qua, tin lại, hai người cảm phục rồi yêu nhau. Gia đình biết chuyện, chỉ gặt đầu, không góp một lời". Mười sáu tuổi, Nguyễn Chánh đã đến với cách mạng. Các nhà tù đế quốc đã thành trường học lớn rèn luyện cho ông. Một tài năng thiên bẩm cộng với môi trường khốc liệt của các nhà tù đế quốc và cuộc chiến tranh thần thánh của nhân dân với tinh thần "thà hy sinh tất cả chứ nhất định không chịu mất nước" đã làm nên vị tướng thao lược sau này. "Lúc ấy tôi khoảng 9 tuổi, cha tôi từ nhà tù ở Huế về, ghé qua đêm thăm gia đình rồi lên luôn Ba Tơ. Ông cứ thoát ần, thoát hiện bằng những chuyện đi - về như thế, anh em tôi chẳng biết ông làm gì. Mãi sau này, tôi mới biết ông làm cách mạng". Ông Nguyễn Chí Trực - 68 tuổi - con trai đầu tướng Chánh hỏi tường về người cha mình bằng những ký ức đứt nối như thế. Ông nói: "Cha tôi là người giàu tình cảm. Ông ít khi ở nhà, song mỗi lần về là ông ôm tất cả anh em vào lòng, hỏi han từng đứa rất kỹ lưỡng. Em gái tôi - Giáo sư Tuyết Minh - là người được ông cưng nhất. Chẳng là, lúc mẹ tôi ở tù tại nhà lao Quảng Ngãi, bà bế em tôi theo luôn trong tù. Mấy người bạn tù cứ trêu em tôi rằng mày là con ông "bầy đớp" (mổ heo). Không ngờ những lời trêu chọc ấy đã ám ảnh cô bé đến lúc cách mạng thành công rồi, cha tôi về xưng "ba" với nó, nó vẫn không cho bế! Thương yêu con cái nhưng ông cũng là người cực kỳ nghiêm khắc với con. Có lần ông thấy tôi mặc chiếc áo xà xị màu nâu vải ngoại, ông buộc tôi phải cởi ra và đốt giữa sân nhà. Ông nói: "Ba đang hô hào toàn dân khu V "bài" hàng ngoại, con mặc áo hàng ngoại như thế, ba nói ai còn nghe ba nữa!". Đó là hồi kháng chiến chống Pháp, Nhà nước mình hô hào chống hàng ngoại nên mới có tình trạng ấy". Gần 50 năm kể từ ngày tướng Chánh

tạ thể nhưng hình bóng người cha vẫn nguyên vẹn trong lòng người con trai trưởng: "Tôi hôm ấy (1957), ông dặn với người cần vụ rằng sáng hôm sau ông đi Quảng Ninh, nhân tiện ghé thăm mấy đứa em tôi đang học ở trường học sinh miền Nam. Nhưng chuyến thăm những đứa em của cha tôi vĩnh viễn không bao giờ thực hiện được. Bốn giờ sáng hôm ấy, trái tim ông đã ngừng đập, khép lại một chặng đường đầy gian nan nhưng cũng rất hào hùng của ông".

Một chút băn khoăn

Nguyễn Chánh là vị tướng tài ba nhưng do điều kiện khách quan, ông chưa từng được mang quân hàm. Thế nhưng, vị tướng ấy đã đóng góp một cách xuất sắc vào thắng lợi của cuộc kháng chiến chống Pháp trên chiến trường khu V, "chia lửa" với Điện Biên. Công lao ấy hoàn toàn xứng đáng để Nhà nước đầu tư xây dựng tại làng ông một nhà lưu niệm. Ông Trục, con trai trưởng của ông thông báo với tôi rằng ông đã sưu tầm trên 100 hiện vật gồm thư từ, hình ảnh, tư trang liên quan đến cuộc đời hoạt động của Nguyễn Chánh nhưng cho đến nay (cuối tháng 7-2004), vẫn chưa biết sẽ trưng bày vào đâu(?). Năm 2000, tỉnh có đầu tư 100 triệu để xây nhà lưu niệm cho ông nhưng sau 4 năm rồi, hàng cau trước nhà đã cho quả, song nhà thì vẫn trống hoác. Mới đây, tỉnh lại rót tiếp 300 triệu nữa để "hoàn thành" nhà, song một "núi" tiền như thế mà nhà lưu niệm của vị tướng vẫn rất vá vúi, chẳng tương xứng chút nào với số tiền đầu tư. Cũng còn may là, Hội cựu chiến binh các tỉnh phía Nam và một số đồng hương Quảng Ngãi tại Thành phố Hồ Chí Minh đã góp tiền dựng tượng và một nhà tưởng niệm cho ông, ngay trước nhà lưu niệm. Ngày 5-8 năm nay, là kỷ niệm 90 năm ngày sinh của ông nhưng đường về nhà ông thì vẫn gập ghềnh như thuở ông còn ở chiến khu Nước Lá - Ba Tơ. Tôi nghe nói tướng Chánh là người rất ghét hình thức, song không vì thế mà chúng ta hời hợt với tiền nhân, nhất là một vị tướng lừng danh như tướng Chánh.

(Báo Văn nghệ)